

1. Obiekt

530

RELIKTY HUTY STALI "KLEMENS" późn. "KRYSZYNA" późn.
Karta zespołu "ELŻBIETA"

2. Czas powstania

1771 - 1897

3. Miejscowość

USTRON

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

Fot. 1.

Budynek szkolny wybudowany na miejscu zespołu huty. Widok od strony zachodniej / od ul. 3-Maja/.

4. Adres

ul. 3-Maja / ul. Hutnicza

nr hipoteczny .....

5. Przynależność administracyjna

województwo bielskie

gmina m. Ustron
pow. cieszyński

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Ustron

Przynależność administracyjna
1 VI 1975

województwo katowickie

powiat Cieszyn

8. Właściciel i jego adres

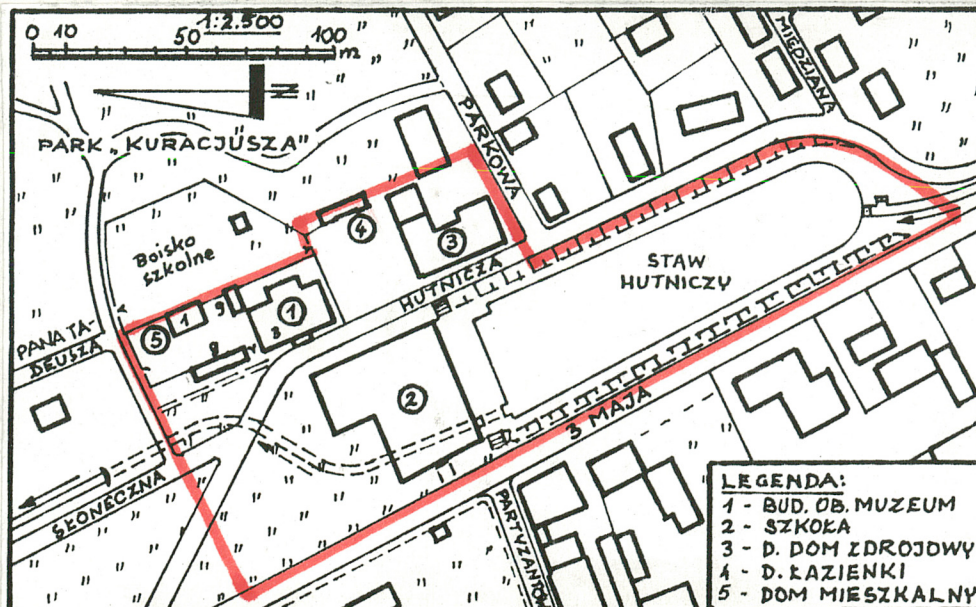
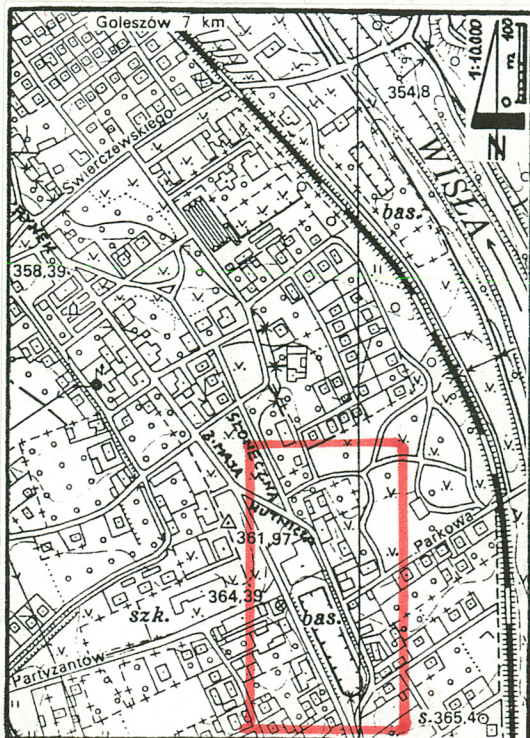
/vide - karty obiektów/

9. Użytkownik i jego adres

J.W.

10. Rejestr zabytków

Nr data

12. Autorzy, historia obiektu, określenie stylu

W 1770 r. pierwsza pisemna informacja o rudzie żelaza w rejonie Ustronia. W okresie 1771/72 r. na południe od wsi Ustron powstaje huta żelaza /wielki piec i 3 fryszerki/ pod nadzorem Komory Królewsko-Czeskiej /dyrekcja dóbr Marii Krystyny i Albrechta Kazimierza Saskiego/, nazwana później hutą "KLEMENS". W 1782 r. huta produkuje rocznie ok. 210 t. surówki, a przy niej powstaje hamernia /kuźnia/ "JAN".

W 1802 r. przy hucie zostaje wybudowany Dom Zdrojowy z budynkiem łazienek.

W 1813 r. obok huty wybudowana zostaje walcownia /nazwana później hutą "HILDEGARDA"/. W 1815 r. pracują już dwa wielkie piece, 4 fryszerki i walcownia. W 1820 r. uruchomiona zostaje przy hucie odlewnia /wyroby z lanego staliwa/.

W 1846 r. walcownia "HILDEGARDA" otrzymuje napęd wodny kołem /zapewne nasiębiernym/. Dla tego celu powstaje staw retencyjno-piętrzący na potoku Młynówka z systemem stawideł.

W 1862 r. huta "KLEMENS" zostaje przemianowana na "KRYSZYNA". W 1869 r. przebudowa i podwyższenie wielkiego pieca /w-g danych z 1870 r. otrzymał on wysokość 13 m i ϕ 3 m/.

W 1877 r. walcownia zostaje zatrzymana a następnie zlikwidowana.

Ok. 1880 r. całość otrzymuje nową nazwę - huta "ELŻBIETA". Zapewne w tym okresie także włączono budynek po walcowni do zespołu odlewni.

W 1897 r. następuje unieruchomienie całości i likwidacja wielkiego pieca.

Ok. 1930 r. na miejscu huty powstaje budynek szkolny /ob. Technikum Kuźnictwa/.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacja, wnętrze, wyposażenie, instalacje

Zespół dawn. huty znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie centrum miasta Ustron, ok. 400 m na S od Rynku i składa się z:

- a/ budynku dawn. biurowego, ob. Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa, ul. Hutnicza 3,
- b/ budynku dawn. Domu Zdrojowego, ob. Hotel i Restauracja "PARKOWA",
- c/ budynku dawn. łazienek przy Domu Zdrojowym, ob. Bar "Parkowy",
- d/ budynku szkolnego, wybudowanego na miejscu dawn. zespołu huty i walcowni,
- e/ systemu wodnego ze stawem retencyjno-piętrzącym, układem stawideł oraz kanałem przechodzącym pod budynkiem szkolnym.

Stopień oryginalności historycznej:

- a/ Budynek biurowy, ob. Muzeum: Zachował niemal w całości bryłę pierwotną, z okresu budowy, tj. ok. 1830 r. Wnętrza przebudowane w ok. 80 %, pierwotne sklepienie kolebkowe z lunetami w parterze zachowało się jedynie w pomieszczeniu holu wejściowego /sień/. Ponadto zachowane dwa reliefowe herby w dekoracyjnych kartuszach /herby kś. Kś. Marii Krystyny i Albrechta Kazimierza Saskiego/, jeden wewnątrz, przy klatce schodowej, drugi z zewnątrz, na szczycie facjaty nad fasadą, oba obecnie barwnie malowane.
- b/ Budynek Domu Zdrojowego, ob. Hotel i Restauracja "PARKOWA": Przebudowywany kilkakrotnie, zatracił całkowicie cechy pierwotne, zarówno bryły jak rzutu. Wewnątrz i na elewacjach brak jakichkolwiek elementów dekoracji architektonicznej z okresu przed 1945 rokiem.
- c/ Budynek łazienek przy Domu Zdrojowym, ob. Bar "PARKOWY". W wyniku wielokrotnych przebudów całkowicie zatracił cechy pierwotne czy z okresu wcześniejszego niż 1945 r., zarówno bryły jak i rzutu. Wewnątrz i na elewacjach brak elementów dekoracji architektonicznej.
- d/ Budynek szkolny: Stanowi budowlę w całości powstałą ok. 1930 roku, w okresie po 1945 r. kilkakrotnie przebudowany, wraz ze zmianą wystroju elewacji, tak, że obecnie nie posiada jakichkolwiek cech historycznych.
- e/ System wodny: Zachowana pierwotna sytuacja oraz elementy regulacyjne z okresu początków XX w. Nowe umocnienia nabrzeży stawu, przekształconego na staw parkowy nie zacierają jego pierwotnego kształtu. Zachowany kanał, przebiegający pod budynkiem szkolnym /p. d/, kryty, w pierwotnym przebiegu, mimo iż elementy regulacyjne i zabezpieczające /stalowy ruszt/ były kilkakrotnie wymieniane, także w okresie po 1945 r.

Wykonano jedną kartę indywidualną dla:

- Budynku biurowego ob. Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa, ul. Hutnicza 3.

Uzasadnienie: Jest to jedyny element nieruchomy Zespołu dawn. Huty, zachowany w stanie zbliżonym do pierwotnego.

<p>14. Kubatura</p> <p>Vide - karta Budynku.</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>Vide- Karta Budynku.</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>Zespół huty stali, walcowni i odlewni.</p>	<p>17. Urzytkowanie obecne</p> <p>Różne.</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Vide - Karta Budynku.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie, instalacje)</p> <p>Vide - Karta Budynku.</p>	
		<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Całość zespołu, z uwagi na zachowane w stanie bliskim pierwotnemu budynkowi biurowemu ob. Muzeum oraz układowi wodnemu, zasługuje na objęcie ochroną konserwatorską przez wpisanie do Rejestru Zabyków budownictwa i architektury budynku oraz ustanowienie Strefy Ochrony Konserwatorskiej dla całego zespołu /budynki i układ wodny/, w granicach proponowanych na Planie Sytuacyjnym /str. 1/.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt. numer i miejsce przechowywania)

Mapy, plany i fotografie - w zbiorach Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa w Ustroniu. Sygnatury - różne.

22. Bibliografia

Józef Chlebowczyk - Dwa wieki Kuźni Ustron. Katowice 1972.

/bez autora/ - Zarys historii ustronńskiego hutnictwa i przetwórstwa żelaza. Ustron 1990 /wyd. Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa w Ustroniu/.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowania, sygnatury

Ryciny i fotografie z lat ok. 1890 - 1970, w: Muzeum Hutnictwa i Kuźnictwa w Ustroniu /sygn. różne/.

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst

plany, rysunki

zdjęcia fotogr.

imię, nazwisko, data, podpis

mgr inż. Zbigniew M. Łabecki 1994 -06- 1 0

imię, nazwisko, data, podpis

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1. Wkładka Nr 1 - Fotografie.

1. Miejscowość USTRON
ul.3-Maja / Hutnicza

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
RELIKTY HUTY STALI
"KLEMENS" Karta zespołu

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Fotografie.

Fot. 2.

Fot. 5.

Fot. 3.

Fot. 6.

Fot. 4.

Fot. 2. Widok zespołu poprzez staw hutniczy /od strony południowej/.

" 3. Staw hutniczy - widok od N /od strony dawn. huty/.

" 4. Stawidła regulacyjne na wlocie Młynówki do stawu hutn.

" 5. Włóz wody ze stawu do krytego kanału pod dawn. zespołem huty a ob. budynkiem szkolnym.

" 6. Budynek dawn. Domu Zdrojowego przy hucie /ob. Hotel i Restauracja "Parkowa"/.

Wkładkę założył : mgr inż. Zbigniew M. Łabęcki 1994 - 06 - 10
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów : P.S.O.Z. o/w Bielsko-Biała

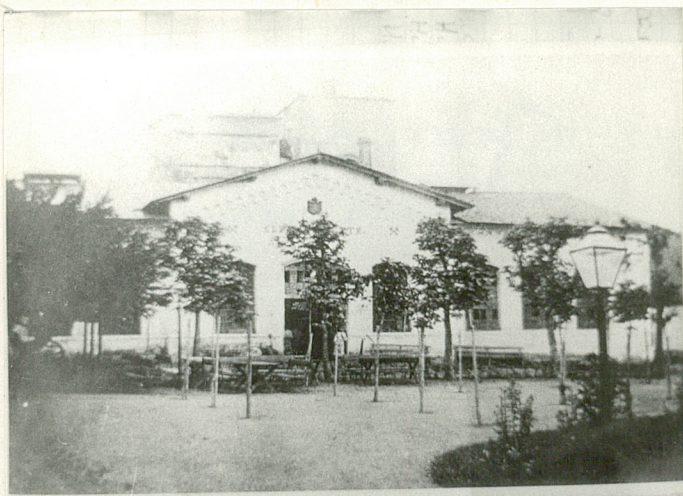
Fot. 7. Dobudówka sali, dawn. pijalni przy Domu Zdrojowym.

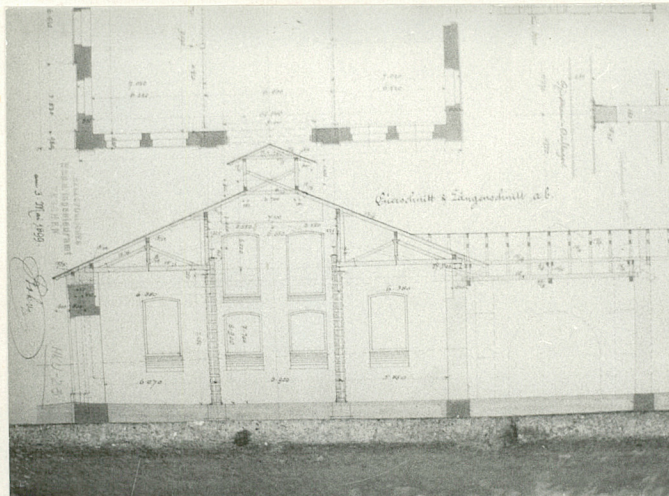
Fot. 8. Budynek dawn. łazienek przy Domu Zdrojowym, ob. Bar.

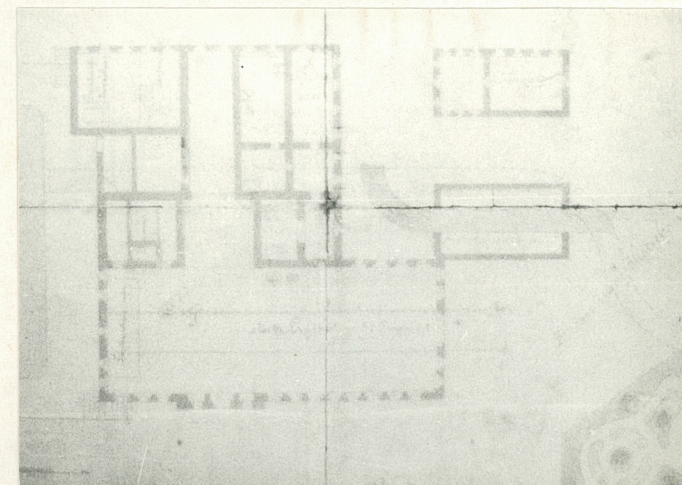
Fot. 9. Widok huty od strony wschodniej /z ob. ul. Hutniczej/.
Reprod. fot. z ok. 1900 r.

Fot. 10. Budynek huty - widok od E, w głębi wielki piec. Repr. fotografii z ok. 1910 r.

Fot. 11. Budynek odlewni - przekrój poprzeczny z 1899 r.

Budynek odlewni - rzut poziomy. Fot. 12.
Reprodukcja rysunku 1:500 z ok. 1900 r.